

КАЗКА НАЯВУ

(Міжнародний театральний фестиваль "Boska Komedia" у Кракові)

Для майбутніх театрознавців, які навчаються на театрознавчому відділенні факультету культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка, й предметом досліджень яких є історія та практика сучасного національного та європейського театру, є особливо цінним перший досвід практичного знайомства з отим живим закордонним театром. Унікальну можливість такого знайомства студентам-театрознавцям дають угоди про навчання та співпрацю, підписані, до прикладу, між Ягеллонським (Краків, Польща) та Львівським національним університетом.

Саме про таку поїздку 10–17 грудня 2016 року, здійснену на запрошення кафедри театру і драми відділу полоністики Ягеллонського університету за ініціативи доктора Агнешки Ваніцької та з допомогою цілого трона студенток-культурологів згаданого вишу, запропоноване тут емоційний матеріал львівських студенток. Їм пощастило вперше відвідати Польщу, ознайомитись на власному досвіді з її театром, освітою, системою європейських цінностей.

Присутність саме цієї групи у Кракові була особливо цінною з огляду на те, що вперше в історії театрознавства у стінах ЛНУ імені Івана Франка група КМТ–31 є втіленням соборності України: тут навчаються студенти з Києва, Одеси, Вінничини, Полтавщини. Тому мовний і ментальний бар'єри (які мени властиві львів'янам) в процесі короткого спілкування майбутніх українських театрознавців з сердечними краківськими господарями був подоланий завдяки ТЕАТРОВІ та людям, які стали його уособленням у нашій щасливій краківській мандрівці. Отож, слово – студентам!

Світлана Максименко

Експерсія театром “Лазня нова”.
Світлина С. Максименко.

Хто не вірить в казку, той, очевидно, в ній не був! Певно, нам неабияк пощастило...

Минулого року нашій групі театрознавців КМТ-31 довелося повірити в диво, бо, здається, сам Святий Миколай підготував для нас неочікуваний і приємний подарунок: поїздку до Кракова – лідера серед європейських міст!

Ймовірно, такий несподіваний сюрприз став нагородою за старання в науці або за те, що ми добре поведилися на парах, – відповідь досі лишається невідома. Утім, ми розцінили такий щедрий дарунок як справжню усмішку долі. А ще варто зазначити, що тут не обійшлося без помаху чарівної палички нашої доброї, але водночас справедливої феї – куратора, Світлани Михайлівни Максименко.

Отримавши бажані візи, десятого грудня четвірка радісних дівчат на чолі зі своєю мудрою наставницею вирушила в далеку подорож, назустріч пригодам та новим знайомствам.

Наближаючись до невідомого, ми не могли відірвати погляду від краєвидів, що пробігали за вікном автобуса. Ділилися між собою сподіваннями, фантазіями й побоюваннями на майбутні сім днів нашого гостювання у чужому краї. Однак “солодка” дійсність перевершила всі очікування.

Увечері, нарешті діставшись пункту призначення, вдихнувши морозного закордонного повітря, ми збагнули, що фантастичний вікенд можна вважати “відкритим”. На автовокзалі нас зустріла приятна,

усміхнена пані Агата Кубік, дуже скромна і тактовна. Кожній із нас вона люб’язно вручила індивідуальний білосніжний, як сніг надворі, конверт з нашими прізвищами: в конвертах ховалася ще одна приємна несподіванка – тижнева стипендія для проживання в комфортних умовах. Це не могло не посприяти відновленню втрачених під час поїздки сил. Тож, підкріпившись і трішки оговтавшись, того ж суботнього вечора ми разом із новою знайомою (нашою ровесницею) подалися до Ягеллонського університету на зустріч з колегами-студентками, які мали стати гідями і провідниками під час нашого перебування у чужому місті.

Сам же Ягеллонський університет – вищий навчальний заклад у Кракові, найдавніший і один з найбільших у Польщі. Як нам розповіли, останні роки він

посідає ключові позиції в різних рейтингах найкращих університетів країни. Студенти тут отримують і незабутній особистий досвід.

Пізніше з’ясувалося, що Краківський університет (його так часто називають) входить до 300 найкращих вишів світу. Майже кожний його факультет отримав найвищу категорію в офіційних рейтингах Міністерства Науки та Вищої Освіти Польщі. Також він лідер у категоріях інноваційності, престижу та умов навчання, наукового потенціалу, рівня інтернаціоналізації, привабливості серед роботодавців...

Тож нові колежанки, компетентні й зразкові студентки-культурологи, дружньо прийняли нас, створивши теплу атмосферу в одній із аудиторій цього величного навчального закладу. Познайомившись ближче, обмінявшись гостинцями зі своїх країн, обговоривши план дій, програму на тиждень та зробивши декілька спільних фото на згадку, ми отримали від “новоспечених” друзів цікаве завдання. Протягом нашого перебування на території Кракова ми мали фіксувати побачене. Нам вручили фотоапарати, аби по завершенню подорожі наша група могла продемонструвати свої міркування і враження від нового міста. Хочемо додати, що тут не обійшлося без певного здивування, адже камери були для фотоплівки, що навіяло нам прекрасні спогади з дитинства. Але на цьому несподіванки не закінчилися: після спільного чаювання, пізно ввечері всі разом ми пішли на виставу (про яку розповімо трішки пізніше). Вечірне, втомлене від денної метушні, місто у світлі нічних вогнів здавалося ще загадковішим і чарівнішим.

Як нам повідомили, щорічно в Кракові відбувається безліч фестивалів, конкурсів і концертів, що приваблюють сюди діячів культури, мистецтва та

просто туристів. І ми не виняток. Нам також вдалося потрапити на грандіозну цьогорічну подію – Міжнародний театральний фестиваль – “Boska Komedia”. Завдяки йому гості зі всього світу мають можливість ознайомитися з розмаїттям польської театральної сцени. Програму заходу формує фундатор цього фестивалю, його художній керівник, режисер – Бартош Шидловський, директор театру “Лазня нова”. Даючи інтерв’ю для газети “Новини культури”, він розповідав: “Спочатку фестиваль замислювали як міжнародний, але дуже скоро стало зрозуміло: кожен рік у Польщі ставиться така кількість нових і цікавих вистав, що для чужоземних просто не залишається місця. В результаті зараз на огляді 90 відсотків – наші національні вистави. Нагороди – статуетки автора “Божественної комедії” – присуджує незалежне міжнародне журі. Його вибір часто стає несподіванкою для польських глядачів, а багато вистав отримують можливість поїхати на гастролі за кордон”.

Дев’ятий рік поспіль у передріздвяний Краків привозять найкращі польські вистави – якраз вони і становлять левову частку запланованої програми. Основна фестивальна публіка – численні краківські студенти, театралі, чужоземці, які спеціально прибули з інших міст. Квитки на спектакль – від 20 до 150 злотих, тобто від ста п’ятдесяти до тисячі українських гривень. Не надто дешево задоволення! Проте зацікавлену публіку це не лякає. Похід на театральне видовище – серйозна робота. Відсутність візуальних

і смислових табу – майже обов’язкова наявність на сцені оголеного тіла, болісна гострота тем – все, що може здаватися незвичним для українського погляду, польська публіка сприймає як природне. Жодного запізнення, мобільного дзвінка або шепоту. Поляки витримують багатогодинні вистави на одному диханні.

Перша вистава, яку ми побачили на цьому фестивалі, – “The Institute of Memory Time” (“Інститут пам’яті часу”), сценаристом і режисером якої був Ян Ларс, художній керівник Нью-Йоркської прогресивної театральної лабораторії.

Вистава тривала півтори години без антракту. Сцени нема, ані жодного підвищення, дія розгортається просто у залі. Відстань, яка відділяла глядачів від акторів, приблизно півтора метра. З боків і позаду виконавців – темрява. Лише зверху – світлова установка, яка, залежно від дії персонажів, реконфігурується в різні рамки в межах умовної сцени. Під час вистави використовуються також мультимедійні елементи – візуальні ефекти, музика та лазерне сканування.

Двоє виконавців середнього віку – Ендрю Шнайдер і Сонні Валісенті – одягнуті в білі костюми; виглядають контрастно на чорному фоні. Граючись з мінутим у променях світла кінетичних ламп, англійською мовою вони розповідають загадкову історію про стосунки між батьком і сином, яких давно розлучили. Коли Ян був маленьким хлопчиком, контакт з батьком

*Вдивляємось в історію Ягеллонського університету – ознайомча екскурсія.
Світлина С. Максименко.*

На лекції у Агнешки Ваніцької. Ягеллонський університет.
Світлина С. Максименко.

перервався. Але ставши дорослим, Ян починає складати “уламки” з минулого життя батька. Із польських архівів він дізнається, що Генріх (так звали батька) був у числі інформаторів часів холодної війни.

Стенограми, прослуховування телефонних дзвінків, епізодичні розмови, котрі несли в собі якийсь код – становлять частину оповідання. Чи справді усе так було? І що батько робив усі ці роки? Син відчайдушно намагається дізнатися про це. Клацання клавішів друкарської машинки, архівні офіційні листи комуністичних шпигунів і сканування мозку МРТ викликають в уяві героя портрет загадкового батька. Усі Янові зусилля, аби з’єднати історію свого тата зі своїм власним життєвим досвідом, наближаються до параної.

Усе це показують актори невимушено, прозаїчно, без театральної пишноти. Нелінійний характер дії дещо дезорієнтує глядача. Двоє акторів виконують чудову роботу зі складним матеріалом в непростих ролях, які вимагають від них перевтілення в різних персонажів у межах однієї сцени.

Недосконале знання англійської мови, на жаль, не дало нам зрозуміти сюжет до кінця, проте складання фрагментів створених обставин, виконані абсолютно інноваційним шляхом, на нашу думку, підносять цю тонку роботу до високого мистецтва.

Зрештою, розуміємо, що в Кракові – мабуть, найтеатральнішому місті Польщі – не важко зробити хороший фестиваль. Тут для цього є все: давні традиції, багато доступних майданчиків різнопланового масштабу, гарні умови та фінансування, і що головне – підготована публіка. Дуже сподіваємось, що в

нашій країні зовсім скоро так само почнуть нарешті цінувати культурне сучасне мистецтво, і з’явиться більше молоді, в цьому зацікавлені.

Про кого ми ще забули сказати, так це про головну організаторку нашої ретельно спланованої програми – Агнешку Ваніцьку. В день знайомства вона постала перед нами в чорному довгому плащі, такого ж кольору шапочці, зі спадаючим на плечі темно-русявим волоссям і парасолькою того ж кольору, що й весь верхній одяг. Однак строге похмуре вбрання і загострене аристократичне підборіддя аж ніяк не поєднувалися гармонійно з райдужною енергією, яка іскрилася в її ясному погляді. Привітна, завжди сяюче усміхнена, з відблиском щастя в очах – такою вона зустрічала нас щодня, огортаючи кожного турботою і теплом відкритої душі.

Разом зі своїми студентками-помічницями, не менш привітними і товариськими, вона змогла показати нам та описати красу культурних пам’яток їхнього рідного міста, аби кожна з нас могла повезти на Батьківщину в своєму серці частинку Кракова. Замки, храми, історичні музеї, картинні галереї, виставки сучасного мистецтва, театри і його діючі цехи, університети з неосяжними залами – все це охоплювали наші круглі від захвату очі, і по сто разів ми фіксували все на фотоплівки.

Дарина Гордієнко

Одинадцятого грудня ми відвідали музей “Крікотекта”, заснований 1980 року. Тут можна побачити плоди творчості польського режисера, живописця, сценографа, творця авангардного театру “Кріко-2” Тадеуша Кантора. У творчості Кантора малярство було невіддільне від театру. Перші його образи та захоплення театром виникли під час навчання та в період Другої світової війни.

Група пластиків, критиків та теоретиків мистецтва під керівництвом Т. Кантора заснувала театр “Кріко-2” (1955). У своїх виставах режисер застосував характерні елементи: актори рухаються немов ляльки, техніка гри витримана в стилі німого кіно. Митець шукав відповідної форми для своїх сценічних промов, створюючи “Театр зеро”, ідеєю якого було позбавити виставу дії, власне – тривання.

“Театр смерти” – останній в театральній творчості Кантора. До цього періоду діяльності належать вистави “Померлий клас” (1975), “Вельополе, Вельополе” (1980), “Хай згинуть артисти” (1985), “Я сюди більше не повернусь” (1988), “Нині мої уродини” (посмертна прем’єра 1991 року). Головним мотивом

у кожній роботі майстра були смерть, швидкоплинність буття, пам'ять. У багатьох виставах Кантор брав участь сам як присутній на сцені “майстер церемонії”, наглядаючи за дійством та втручаючись у нього.

Упродовж тижня в Кракові ми бачили чимало, та нас найбільше вразила саме “Крікотекa”. Нове приміщення музею (з 2014 року) – це модернізована історична будівля старої електростанції разом з виставковим центром. Уся конструкція виконана з “іржавого” металу та скла. Творці “Крікотекa” поєднали в одному приміщенні музей, галерею, сцену, кав'ярню та бібліотеку. Зрештою, вся ця будівля присвячена творчості Тадеуша Кантора. Там експонуються його малюнки, сценографія, записи вистав, костюми і також манекени, котрі – одне лице з відомими акторами його театру.

Для людей, не знайомих з творчістю Кантора, відвідання Центру з його манекенами і шокуючими відео може викликати певне нерозуміння і почуття жаху. І це не дивно, бо навіть у нас, студентів-театрознавців, готових до всього, “живі” ляльки викликали якийсь страх. Здавалося, що от-от вони чи то кліпнуть чи, не дай Боже, схоплять тебе за руку...

Надзвичайно вражає те, як поляки ставляться до своєї історії та культури і не забувають приділяти велику увагу мистецтву. Бережуть свою історію в усіх її виявах.

Увечері цього дня ми дивилися виставу, яка відбувалася в рамках фестивалю “Боска комедія” театру

Музей “Крікотекa” у Кракові.

“Варшава“ – “Роберт Робот” (режисер – Кшиштоф Гарбачевський). І це знову було відкриттям. Усю виставу ми сиділи, розтуливши роти, чи то від подиву, чи то від захоплення. Такого ми, без сумніву, не бачили в Україні. Сценографія (сценограф – Олександра Васильковська) зацікавила ще до початку вистави. Перед собою ми побачили велике око-сцену, де якраз тривало все дійство. Але фішка та інновація вистави полягала в тому, що всю дію знімали на чотири камери (головний оператор – Роберт Млечко) за цим оком і показували “наживо” глядачам у ньому. Сидячи з країв сцени, ми мали змогу спостерігати процес знімання і те, як усе виглядало на екрані.

Вистава – наочний приклад, як технічний прогрес, який має поліпшувати наше життя, створює для нас пастку, зомбує нас.

“Роберт Робот” відкрив нам щось нове, таке, чого ми ніколи не бачили. Це допомогло розширити наші уявлення про польський театр, усвідомити його можливості. А втім, може, просто побачити сучасне польське театральне мистецтво.

Ольга Смутьська

Роботи було безмір: за сім днів нашої подорожі потрібно було якнайстаранніше дослідити багатогранну культуру польського міста та порівняти її з тим, що бачимо, наприклад, у Львові.

... 12 грудня. Понеділок продовжував знайомити нас з містом: Центральна площа, Маріяцький костел, Вавель, різдвяні ярмарки та величезна кількість деталей, які створювали затишок у місті. Сам Краків настільки чистий, що здається, ніби розташований на самій оболонці атмосфери.

Екскурсія оригінальним театром у Кракові – “Лазня Нова”, яку провела адміністратор цього ж закладу. Міський театр виник у житловому робітничому кварталі Нова Гута, а ті проекти, які здійснюються у стінах театру, фінансує міністерство культури. Так, саме проекти, тому що це не репертуарний театр. І головне його завдання – посилити діалог з місцевою спільнотою. Ініціатор створення театру режисер – Бартош Шидловський – від самого початку вирішив, що це буде саме театр проектів. І від самого початку було також вирішено, що братимуть участь у його бутті не тільки професійні актори, а й мешканці району.

Театр спочатку не користувався увагою глядачів, однак за останні роки ситуація круто змінилася: квитки розпродають вже на декілька місяців наперед. Глядачеві подобаються такі проекти, він готовий до різних експериментів.

Нам пощастило побачити цікавий проект у програмі фестивалю “Boska Komedia” – виставу “Кожний отримає те, про що мріє” за твором Михайла Булгакова “Майстер і Маргарита” (режисер Віктор Рубін).

Вистава досить неординарна завдяки сценічному простору, в якому існують актори. Дія відбувається на великому круглomu столі, в центрі якого розташована ванна, а в ній актор: він уже очікує на всіх, щоб ось зараз розпочати нарешті загадкове дійство. З усього можна зрозуміти, що учасником буде й глядач, адже його місце за столом. Біля кожного присутнього – пульти голосування, що дають змогу спостерігачам керувати великим механізмом. Усе залежить від того, як закінчиться голосування. Артистка, виконавиця ролі Маргарити, з’являється у залі з візком, де не бракує напоїв та сигарет; пригощає усіх: будь ласка – кола, пепсі, пиво, горілка, хочете – сигарети і запальничка. “Ігровий” театр, який бавиться із глядачем. І глядач радо приймає всі правила гри. Хто

що обере, те й матиме. Очевидці самі вирішують, що відбуватиметься далі, театр йому лише пропонує варіанти, а все ж – остаточний результат тільки за нами, пульти голосування в наших руках. Ми самі творимо свою долю. Іноді здавалося, що це така собі імпровізація, в якій легко і невимушено існують актори. Вони ходили по столу, спускались до глядачів, про щось запитували, витягали на стіл – чинили все, щоб ніхто не був байдужим.

По закінченні zostалися двоє відчуття. З одного боку, ми звикли, що театр – це щось високе, він говорить з глядачем про його проблеми, нехай часом дещо безтурботно, не надто співчуваючи, без жорсткої брутальності і прямолінійності. А з іншого боку, я побачила зовсім інший театр, який не соромиться нічого, він називає речі своїми іменами, в нього немає зашифрованих знаків та різних театральних кодів, усе – тут і зараз, реальність, проблеми і способи їх вирішення. Життя тут таке, яким воно є насправді. І людям це подобається. Напевно, це головне. Дискусії між нами не було, кожен самотужки розбирав складний проект, виокремлюючи кожен частину, яка зачепила за живе. Це і є головне – доторкнутися до душі, достукатися до сердець.

15 грудня. Четвер – п’ятий день у Кракові. Ми дивувалися великою різницею між культурами двох сусідніх країн і з нетерпінням чекали, чим же сьогодні подивують нас наші господарі. Нас очікувала цікава екскурсія популярним, найвідомішим польським театром імени Юліуша Словацького, яку проводив Кшиштоф Ожеховський – працівник театру. Назву театр отримав 1909 р. на честь видатного польського поета і драматурга. Приміщення театру спроектував польський архітектор – Ян Завейський. Внутрішні стіни будівлі прикрашені живописом Антона Туха. Відкрита для відвідувачів приміщення кімната знаменитого польського актора Людвіга Сольського, де збереглися фрески XIX ст. Показували нам кожний куточок, адже були ми і на сцені, під сценою, в гримерках, в залі та багатьох таємних кімнатах цього дивовижного приміщення. Насолодившись красою театру, який дещо нагадував нам маленьку модель нашого Львівського національного академічного театру опери та балету імени Соломії Крушельницької, зробивши величезну кількість фото, ми вирушили на оглядини ще одного не відомого нам, але (чому ми були впевнені) не менш вражаючого місця. Без сумніву, очікування були виправдані. Наступна зупинка – Фундація Гелени Моджеєвської, знаної польської актриси, яка виступала в багатьох містах та країнах світу, але попри все ніколи не забувала про свій рідний Краків. За будь-якої можливості приїздила до своєї домівки і з радістю з’являлася на рідній сцені перед улюбленою публікою. У музеї Гелени Моджеєвської

ми ніби повністю поринули в її життя. Сукні, капелюшки, прикраси і навіть – парфуми... Вся кімната була просякнута спогадами про видатну актрису. Доповнювали загальну картину давні світлини з вистав та з життя Моджеєвської.

Тетяна Губрій

Фестиваль “Boska Komedia” у Кракові представив нам незнану театральну реальність. Незвично було споглядати польський театр, де режисери застосовують новітні техніки впливу на глядача. Візьмімо, до прикладу, виставу “Дибук” молоді польської режисерки Анни Смоляр. Дія відбувається у школі, де загинув хлопчик. Його місце займає підступний єврейський дух Дибук. Режисер з’ясує, хто винен у смерті хлопчика і хто (чи що) змусив його накласти на себе руки.

Актори на початку вистави безпосередньо звертаються до глядача. Тут не існує четвертої стіни, маємо спілкування: актор запитує, а хтось із зали відповідає. Ще не піднялась завіса, і можна спочатку подумати, що актори на авансцені просто затримують виставу через якийсь технічний недогляд, але насправді герої налаштовують контакт з глядачем, який далі стає учасником дії. Глядач бере на себе пасивну роль, він ніби бачить, що відбувається в школі, але нічого не чинить. Режисер демонструє пасивність соціуму, який байдуже ставиться до виховання дітей. Більшість дорослих вважає, що відправляючи дитину до навчального закладу, батьки знімають з себе відповідальність за виховання. Але ж у школі дитину виховує середовище, в яке вона потрапила. В нашому випадку середовище аж ніяк не позитивне.

Режисер застосовує ефект “вистава у виставі”. Анна Смоляр поставила “Дибук” за мотивами драми “Між двома світами” Симона Анського, тому ми бачимо “додаткову” постанову за сюжетом самої п’єси. Ця “додаткова” дія відбувається на міні-сцені, що є аналогічною зменшеною версією сцени реальної. Цікаве рішення допомагає глядачеві зрозуміти, звідки з’явився лихий дух.

Вражає також грим. Ніби й нічого надзвичайного, але на українській сцені нині рідко побачиш яскравий грим. Упродовж усієї дії персонажі поступово перетворювались на зомбі, при цьому змінюється зовнішність за допомогою гриму, нанесеного на обличчя. Лице стає білим, як сніг, а навкруг очей чорні, як вугілля, кола. До того ще й ікла, як у вампіра. Тільки костюм залишається незмінним.

Далі, на що ми звернули увагу, то це використання техніки, телефона з телевізором на сцені. За сюжетом актори фотографували один одного на камери телефонів, проєкція йшла на телевізор, глядач зі сцени бачив ті моменти, які не міг роздивитись наживо.

Вистава “Дибук” Анни Смоляр показала (так виглядає) елементи сучасної специфіки польського театру. Режисер звертається до техніки, щоб краще висловити ідею, розкрити свій задум. Застосовуючи різні зорово-емоційні ефекти, автор вистави тримає глядача в постійній напрузі, його увага незмінно прикута до сцени.

Тиждень нашої навчальної практики був досить насиченим і, здалося, минув, як подих. Кожен день був сповнений нових вражень, емоцій, знайомств. Ми рідко де зустрічали таких щирих і відкритих людей, як тут. Здавалося, якби раптом зникло світло, вони могли б осяювати собою усе довкола. Завдяки їхнім старанням у нас лишився солодкий присмак позитивних відчуттів від цієї країни, цього казкового міста Кракова. Вдячні Богові, що дав нам можливість отримати безцінний досвід, навички і певні знання, які ми постараємося зберегти до кінця життя, ділячись з іншими.

Анастасія Кирилова

Краків – Львів, 2016.

Краків об’єднує польських та українських театрознавців.

